



Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında ve Ders Kitaplarında Öz Denetim Becerisinin İncelenmesi

The Examination of Self- Control Skill in Social Studies Curriculum and Textbooks

Kamil UYGUN¹
Özgür ARSLAN²

doi: 10.38089/iperj.2023.149

Geliş Tarihi: 19.05.2023

Kabul Tarihi: 30.11.2023

Yayınlanma Tarihi: 30.11.2023

Öz: Hızlı bir değişim süreci içinde yer alan insanoğlunun bu değişime uyum sağlaması için bir takım becerilere sahip olması gerekmektedir. Bu beceriler bireylere eğitim sistemi ve öğretim programları aracılığı ile kazandırılmaktadır. 2018 yılında yenilenen sosyal bilgiler ders programında 27 beceri bulunmaktadır. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve ders kitaplarında yer alan temel becerilerden biri de öz denetim becerisidir. Araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretim programlarında ve ders kitaplarında öz denetim becerisini incelemektir. Özdenetim becerisinin sosyal bilgiler öğretim programının hangi öğrenme alanı ve kazanımlarında yer aldığı ile ders kitaplarında nasıl verildiği incelenmiştir. Araştırmada, nitel yöntem uygulanmıştır. Veriler, doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. Veri toplama kaynağı olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve 4. - 5. sınıf düzeyinde özel bir yayınevi tarafından basılan ders kitapları kullanılmıştır. Araştırma verileri, betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Öz denetim becerisi, 4. sınıf ders programında Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanının dört kazanımında ve 5. sınıf ders programında Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanının üç kazanımında yer almaktadır. 4.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öğrencinin istek ve ihtiyaç kavramlarını ayırt ederek bilinçli olarak davranması hedeflenmektedir. 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında teknolojinin toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisi ve teknolojinin kontrollü kullanımı üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Öz denetim becerisi, sosyal bilgiler dersi, öğretim programı, ders kitabı.

Abstract: In order for human beings, who are undergoing a rapid process of change, to adapt to this change, they need to have certain skills. These skills are taught to individuals through the education system and curricula. In the 2018 updated social studies curriculum, there are 27 skills. One of the basic skills included in the social studies curriculum and textbooks is self-control. The aim of the research is to examine the self-control skill in social studies curricula and textbooks. The study investigates where self-control is included in the learning areas and learning outcomes of the social studies curriculum and how it is presented in textbooks. A qualitative approach has been used in the research. Data have been collected through document analysis technique. The data sources used are the social studies curriculum published by the Ministry of National Education and textbooks published by a private publishing house for 4th and 5th grades. The research data have been analyzed through descriptive analysis. Self-control skill is included in four learning outcomes of the production, distribution, and consumption learning area in the 4th-grade curriculum and three learning outcomes of the science, technology, and society learning area in the 5th-grade curriculum. The aim of the 4th-grade social studies textbook is to encourage students to consciously distinguish between their desires and needs. The 5th-grade social studies textbook focuses on the impact of technology on social relations and the controlled use of technology.

Key Words: Self-control skills, social studies course, curriculum, textbooks

¹ Uşak Üniversitesi, Türkiye, kamil.uygun@usak.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8971-328X>

² Çine İmam Hatip Ortaokulu, MEB, Türkiye, oarslan09@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5767-4426>

Giriş

Dünyada yaşanan siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel değişimlerin eğitime yansımaları ile Türkiye’deki eğitim sisteminin 4+4+4 olarak düzenlenmesi, ulusal ve uluslararası değerlendirmelerdeki başarı düzeyleri programların zamanla değiştirilmesini kaçınılmaz kılarak sosyal bilgiler programının 2018 yılında yenilenmesini zorunlu hale getirmiştir (Tay, 2017: 466). Bu yenilenme ile birlikte sosyal bilgiler programlarında becerilerin sayıları artmıştır. 2005 yılında yapılan sosyal bilgiler programında 15 beceri varken 2018 sosyal bilgiler ders programında beceri sayısı 27’ye çıkarılmıştır (Keskin, 2019; Uygun, 2018). Günümüz dünyası bireylerden farklı becerilere sahip olmalarını istemektedir. 2018 sosyal bilgiler ders programında beceriler, öğrenme alanları ve kazanımların açıklandığı program metninde hangi öğrenme alanında hangi becerilerin verileceği açıklanmıştır. Belirtilen beceriler öğrenme alanının tümüne yönelik olup kazanım bazında bir beceri ilişkilendirilmesi doğrudan yapılmamıştır. 2018 yılı sosyal bilgiler programına yeni eklenen becerilerden biri olan öz denetim becerisi, kişinin davranışlarını, düşüncelerini kontrol etmesi, bilinçli, mantıklı davranması için dışsal müdahale olmadan oluşan içsel kavrayış becerisi olarak tanımlanabilir. Tonga (2019: 434) özdenetim becerisini sosyal bilgiler dersinin hedeflerinden biri olan bilinçli, haklarını ve sorumluluklarını bilen vatandaş yetiştirme hedefine ulaşmada çocuğun neyi yapması veya yapmaması konusunda belli kriterler doğrultusunda davranışlarını ifade etmesi olarak açıklamıştır. Öz denetim, Türk Dil Kurumu Sözlüğünde (1998: 1744), “Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması” olarak ifade edilmiştir. Kişinin hayata yönelik planlamasını, olaylara ya da durumlara odaklanmasını, dikkatini kaydırmasını, uygun olmayan tepkilerini engellemesini ve hedeflere ulaşmak için davranışlarını harekete geçirme doğrultusundaki yaklaşımıdır (Sapanıcı, 2022). Öz denetim, psikomotor becerilerin gelişmesi, duygu durumuna bağlı olarak dikkat ve bilişsel davranışlar arasındaki ilişkiyi düzenleme olarak açıklanmaktadır (Karataş ve Duyan, 2020). Bireyin kendi davranışlarına hâkim olması, yön vermesi ve kendi dürtülerini dizginlemeye yatkınlığıdır. Kişinin toplumun kabul edeceği şekilde duygularını, düşüncelerini, davranışlarını, bilişsel ve zihinsel süreçlerini oluşturmasıdır. Öz denetim yetisinin, insanın iç dünyasında çatışmaları önleyici ve bütünlük sağlayıcı bir işlevi olduğu söylenebilir. Bu bağlamda öz denetim kişinin huzur ve mutluluğu açısından önemli rol oynamaktadır (Yakut, 2019). Öz denetim, kişinin kendi amaçları ile insanların düşünce, davranış ve duygularını uyumlu hale getirme sürecidir ve insanın kişiliğini geliştiren, ona şekil veren en önemli unsurlardan biridir. İnsanların olumlu deneyimlerini en üste çıkarmaya çalışırken olumsuz olanları en aşağıya çekme isteği önemlidir. Bireyin kendisi ve sosyal dünya ile etkileşiminde daha uyumlu ve kabul edilebilir olması için kendi davranışlarını değiştirme ve uyum sağlama becerisi olarak değerlendirilmektedir (Duyan ve Gelbal, 2012). Bir kişinin içsel davranışlarını ve tepkilerini yok sayma veya değiştirme halidir. Öz denetim, insanın dürtülerini ve içsel tepkilerini sınırlandırmaktadır. Bu yüzden, doğuştan gelen en önemli becerilerinden biridir. Öz denetim becerisi, kişinin kendini amaçlarına, beklentilerine, önceliklere ve çevresel beklentilere yönelik uyum sağlama olan öz düzenleme becerisi ile de ilişkilidir (Kendir, 2021; Tangney, Baumeister ve Boone, 2004).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Sosyal bilgiler ders programı (2018) özel amaçları incelendiğinde öz denetim becerisine dolaylı olarak atıf söz konusudur. Birinci özel amaçta yer alan “...haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, milli bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri” ifadesi öz denetim sahibi bireylerin yetiştirilmesini hedeflemektedir. Altıncı özel amaçta yer alan “Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları” kazanımı ile de öz denetim becerisinin çevre koruma bilinci üzerindeki etkisi ifade edilmektedir. On birinci özel amaçta ifade edilen “Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları” kazanımı ile içinde yaşadığımız teknolojinin yoğun kullanıldığı dönemde teknolojinin bilinçli kullanımının sağlanması için öz denetim becerisine sahip olunması gerekmektedir. On sekizinci özel amaçta yer alan “Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.” kazanımı ile isteklerin öz denetim becerisi ile kontrol altına alınması ve düzenlenmesi vurgulanmaktadır. İlgili kazanımlar incelendiğinde öz denetim becerisi sosyal bilgiler dersi programının özel amaçlarında dolaylı olarak yer almış ve dördüncü ve beşinci sınıf ders programlarında “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ve “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanlarında yer almıştır.

Bu çalışma, sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında öz denetimi beceri olarak incelemesi açısından önem taşımaktadır. Alan yazın incelendiğinde öz denetimi konu alan çalışmalarda öz denetim kök değer olarak incelenmiştir. Bu çalışmada, öz denetim beceri olarak incelenmiş olup sosyal bilgiler programında her öğrenme alanında kazandırılacak olan becerilere ilişkin açıklamalar mevcuttur (MEB, 2018). Program incelendiğinde sosyal bilgiler dersi sınıf düzeyinde ve öğrenme alanlarında öz denetim becerisi 4. ve 5. sınıflar düzeyinde yer almıştır. 4. sınıf düzeyinde Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında, 5. sınıf düzeyinde de Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında öz denetim becerisinin verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu nedenle bu çalışmada sadece bu iki sınıf düzeyinde ve bu iki öğrenme alanında öz denetim becerisinin yer alma durumu program ve ders kitapları bağlamında incelenmiştir. Ulaş, Epçaçan, Sökmen ve Yasul (2015) sınıf öğretmeni adaylarının öz denetim becerisi ile üst biliş farkındalıklarını araştırmış ve aralarında olumlu yönde bir anlamlı etki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Şubaş (2018) Okul öncesi öğretmen adaylarının öğretmen öz yeterlik inançları ile öz-denetimleri arasındaki ilişkiyi araştırmış olup bazı değişkenler açısından da bu ilişki değerlendirilmiştir. Çalışma sonucuna göre cinsiyet ve anne baba tutumları açısından anlamlı fark bulunurken diğer değişkenler olan eğitim durumu, velinin öğretmen olma durumu ve kardeş sayısı açısından öz denetim ve öz yeterlik arasında anlamlı fark çıkmamıştır. Can ve Öztürk (2018) Müzik öğretmeni adaylarının öz-denetim seviyelerini cinsiyet, kendilerine ait çalgılarına ve kişisel çalgı sınav notları sonucu açısından karşılaştırmış ve bu üç değişken açısından öz denetim seviyelerinde herhangi bir istatistiki anlamlı farklılığa ulaşamamıştır. Öğretmen adaylarının yansıtıcı ürün dosyası hazırlamada özdenetim ve bilgi yönetiminin etkisini araştıran Gazi, Aksal, Öznacar ve Dağlı (2015) öz denetimin öğretmen adayının yansıtıcı ürün dosyası hazırlamalarına katkı sağladığı sonucuna ulaşmışlardır. Aksel (2018) dijital oyun bağımlılığı ile öz denetim arasındaki ilişkiyi ve sosyal eğilimlerini incelemiş ve bu değişkenler arasında anlamlı bir fark bulunmadığını belirlemiştir. Öz denetim becerisi öğretim programlarında aynı zamanda kök değer bulunmaktadır. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi özelinde beceri olarak yer alan öz denetim aynı zamanda değer olarak tüm programlarda yer alması bu kavramı tüm derslerle de ilişkilendirmiştir. Öz denetimi değer olarak inceleyen çalışmalar mevcuttur. Uçar (2019) 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen kök değerlerin bulunma durumunu incelemiştir. Bu kök değerlerden biri olan öz denetim değerine en çok kitap içindeki parçalarda en az düzeyde de sorularda yer verildiği bulgusuna ulaşmıştır. Taneri (2022) öz denetim değerini ilkökul dördüncü sınıf insan hakları yurttaşlık ve demokrasi ders kitabında bulunma durumunu incelemiş ve öz denetimin değer olarak kitapta metinlerde yer aldığını belirlemiştir. Akademik başarı açısından yapılan çalışmalar incelendiğinde öz denetimi yüksek olan öğrencilerin akademik başarılarının da yüksek olduğu (Tangney, Baumeister ve Boone, 2004), kız ve erkek öğrencilerin karşılaştırıldığı çalışmada (Duckworth, Schulman, Mastronarde, Partrick, Zhang ve Druckman, 2015) kız öğrencilerin erkeklere göre akademik başarılarının yüksek olmasının nedeni öz denetimlerinin daha yüksek olması ile açıklamıştır. Benzer şekilde (Bertams, 2012) öz denetim kapasitesinin sınavdan önce matematik ders notunu tahmin etmedeki yordamasının incelendiği çalışmada beklendiği gibi öz denetimi yüksek olan öğrencilerin notlarını yüksek olarak yordadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Özdemir (2022) Ortaöğretim İngilizce ders kitaplarını kök değerler açısından incelediği çalışmasında en sık rastlanan değer olarak öz denetim değerine ulaşmıştır. Karaca ve Uzunkol (2022) ilkökul üçüncü ve dördüncü sınıf matematik ders ve çalışma kitaplarının içerdiği değerler bakımından incelemiş ve öz denetim değerine her iki sınıf düzeyinde kitaplarda bulunduğunu belirlemiştir. Demirel (2022) Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen kök değerleri incelediği çalışmasında öz denetimin hem milli eğitimin hem de özel yayınevlerinin hazırladığı kitaplarda en az yer alan değerlerden biri olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bu çalışmanın amacı Sosyal Bilgiler öğretim programlarında ve ders kitaplarında öz denetim becerisinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Sosyal bilgiler dersi öğretim programında öz denetim becerisi hangi öğrenme alanı ve kazanımlarda yer almaktadır?
- Sosyal bilgiler ders kitaplarında öz denetim becerisi nasıl verilmiştir?

Yöntem

Araştırma nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve farklı kaynakların taranarak verilerin toplandığı araştırma konusu doğrultusunda kişi ya da grupların düşüncelerini, bakış açılarını, deneyimlerini ortaya çıkarmaya çalışan ve bunları anlamlı bir şekilde açıklayan araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006; Turan, 2018). Araştırmada veriler, nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi ile elde edilmiştir. Dokümanlar, yazılı, görsel ve dijital olarak farklı nitelikte olan kişisel ve kamu kayıtlarından ya da belgelerinden oluşan bilgileri sunan kaynaklardır (Turan, 2018; Sönmez ve Alacapınar, 2018; Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Veri Toplama Kaynağı

Veri toplama kaynağı olarak Milli Eğitim Bakanlığı sosyal bilgiler ders programı (2018), 4. sınıf (Tüysüz, 2019) ve 5. sınıf (Şahin, 2019) düzeyinde özel bir yayınevi tarafından basılan birer ders kitabı kullanılmıştır. Kullanılan kitaplar 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulan ders kitaplarıdır. Bu kitaplar araştırmacının kendi okulunda okutulan kitaplar olduğu için kolay ulaşılabilişliğinden seçilmiştir. 2018 (M.E.B) sosyal bilgiler ders programında her sınıf düzeyinin öğrenme alanlarının hangisinde hangi beceri ve değerin doğrudan o öğrenme alanında verileceği açıklanmıştır. Öz denetim becerisi programda 4. ve 5. sınıf programlarında yer aldığı için 4. ve 5. sınıf ders kitapları seçilmiştir. Öz denetim becerisi 4. sınıf düzeyinde “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında, 5. sınıf düzeyinde de “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanlarında doğrudan verileceği programda belirtilmektedir. Bu nedenle bu sınıf seviyeleri ve öğrenme alanları çalışmada öz denetim becerisinin incelenmesi için seçilmiştir.

Veri analizi

Çalışmada veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz, toplanan verilerin daha önceden oluşturulan temalara göre incelenerek düzenlenmesi, açıklanması ve yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirliği sağlamak için çeşitli stratejiler bulunmaktadır. Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik ölçütleri; inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve doğrulanabilirliktir (Arslan, 2022; Başkale, 2016). Bu ölçütleri sağlayabilmek için birden fazla araştırmacı çalışmada yer almış ve bulgular üzerinde çalışmıştır. Verilerden doğrudan alıntılar yapılmış, bir uzmanında görüşlerinden yararlanılmıştır. Başka çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Özdenetim becerisinin kazanımlarda nasıl yer aldığı belirlenirken kazanımların içeriğindeki anlama bakılmış ve ders kitabında bu öğrenme alanlarında yer alan kazanımlara bağlı konularda özdenetim becerisi doğrudan yer aldığı belirlenmiştir. İki farklı araştırmacı bu incelemeleri yapmış ve uyum düzeyleri karşılaştırılmıştır. Buna göre uyum düzeyleri Miles ve Huberman (1994) güvenilirlik formülü ile uyum oranı % 94 olarak belirlenmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında öz denetim becerisine ilişkin bulgular

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında öz denetim becerisi hangi öğrenme alanı ve kazanımlarda yer aldığı ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 1. Öz denetim becerisi ile ilgili öğrenme alanı ve kazanımlar

Sınıf Düzeyi	Öğrenme Alanı	Kazanımlar
4	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.
		Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.
		Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur.
		Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.
5	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.
		Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.
		Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.

Tablo 1’de görüldüğü gibi Sosyal bilgiler programı incelendiğinde öz denetim becerisi 4. sınıf ve 5. sınıf düzeylerinde yer almaktadır. 4. sınıf programında 4 kazanımda, 5. sınıf programında 3 kazanımda öz denetim becerisi doğrudan ya da dolaylı olarak yer almaktadır denilebilir. Sosyal bilgiler ders programında bu beceri iki sınıf düzeyindeki iki öğrenme alanında yer aldığı belirtilmektedir. Kazanımlar incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersi programının hedeflediği iyi insan, iyi vatandaş yetiştirme anlayışı doğrultusunda kazanımların oluşturulduğu görülmektedir. Öz denetim becerisi kişinin kendi davranışlarını, düşüncelerini, eylemlerini kontrol etmesi olarak değerlendirildiğinde program aynı zamanda davranışlarının anlamını bilen bireylerin yetiştirilmesini amaçladığı söylenebilir. Kazanımlarda yer alan bilinçli tercihlerde bulunma, kendine ait bütçe oluşturma, israfa karşı duyarlı olmak, teknolojinin zararlarını bilme, sanal ortamın tehlikelerinin farkında olan bireylerin oluşturulması Sosyal Bilgiler dersi programının genel hedefleri ile uyum sağlamaktadır. Sosyal bilgiler programının özel amaçlarının birinci maddesinde yer alan “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri” ifadesi öz denetim becerisine sahip bireylerin özelliklerini de ifade etmektedir.

Sosyal Bilgiler dördüncü ve beşinci sınıf ders kitaplarında öz denetim becerisine ilişkin bulgular

Dördüncü ve beşinci sınıf ders kitapları incelendiğinde öz denetim becerisi “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanlarında yer almaktadır.

Dördüncü sınıf ders programında yer alan “İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.” Kazanımı ders kitabında “*İnsanların temel ihtiyaçlarını giderdikten sonra isteklerini karşılamaya çalışmaları son derece doğal bir durumdur. Ancak istekler çok çeşitlidir ve bunların tamamının karşılanması çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Bu nedenle karşılanması hâlinde elde edilecek fayda göz önünde bulundurulurken istekler sıraya konulmalıdır. Daha sonra bütçe durumu göz önünde bulundurulurken isteklerin giderilmesine çalışılmalıdır.*” (s.125). Bu metinde bireyin öz denetim becerisi ile çok çeşitli olan istekler arasından karşılanması fayda kavramı ile önem ifade eden isteklerin öncelikle karşılanması gerektiği ifade edilmiştir. Programda öz denetim becerisi dolaylı olarak verilmiş olup öğrencinin anlam ya da örnek olaydan yola çıkarak bu beceriye ulaşması, ortaya çıkarması hedeflenmiştir denilebilir.

Dördüncü sınıf ders programında yer alan “*Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.*” Kazanımı ders kitabında “*Bilinçli Tüketici Olalım*” başlığı ile öğrencilerin öz denetim becerisi ile bilinçli tüketim, bilinçli tüketici kavramları arasında bağlantı kurmaları sağlanmıştır. “*Bilinçli Tüketici Olalım*” başlıklı konuda örnek bir alışveriş çalışması verilerek bu örnekten yola çıkarak bilinçli tüketicinin yapması gerekenler ele alınmıştır. Bu bağlamda öz denetim becerisine sahip bireyler bilinçli hareket etmektedirler düşüncesi oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Ders kitabında “*Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur.*” kazanımı “*Ayağımızı Yorganımıza Göre Uzatalım*” başlığı ile verilmiştir. Bu konuda da örnek bir olay işlenerek öğrencilerin ilgili kazanım ve beceriyi daha kolay kavramaları hedeflenmiştir. Örnek olayda öğrencinin haftalık okul harçlığını iki gün içinde harcaması anlatılarak babası ile geçen diyalogu verilmiş ve öz denetim becerisi bu konuda doğrudan yer almıştır. Programda öz denetim becerisi 4. Sınıf ders kitabında sadece bu konuda doğrudan şöyle yer almaktadır. “*Ben eskiden paramın bir kısmını gereksiz yere harcıyordum. Ama artık davranışlarımı kontrol edebiliyorum. Almak istediğim bir şeyi görünce öz denetim becerimi kullanarak ‘istek mi, ihtiyaç mı?’ diye on saniye kuralını uyguluyorum. Alışveriş yapmadan önce on saniye durup düşünüyorum. İhtiyacım olmayan ya da bütçemde yer vermediğim bir ürünü satın almayı yerine bırakıyorum.*” (s.141). Öz denetim becerisi öğrencilere zihinlerinde kolayca kalması sağlanmaya çalışılmıştır. Öğrencinin yaşamından bir örnek olay içinde bu beceri verildiği için öz denetim becerisinin öğrenilmesi ve yaşama geçirilmesi daha kolay ve kalıcı olacaktır denilebilir.

Dördüncü sınıf ders programında yer alan “*Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.*” Kazanımı ders kitabında “*Tüketime Evet, İsrafa Hayır*” başlığı ile verilmiştir. Bu başlık altında ekmek, su, elektrik, kâğıt, giysi ve zaman israfı ile ilgili açıklamalar yapılarak israfın zararlarına dikkat çekilmiştir. Öz denetim becerisi olan bir bireyin israf konusunda duyarlı ve bilinçli hareket etmesi bunu davranışlarına, eylemlerine yansıtması gerektiği örnek durumlar ile dolaylı yoldan verilmeye çalışılmıştır.

Sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabında “Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.” Kazanımı “Teknoloji ve Toplum” başlığı ile verildiği görülmektedir. Bu kazanım doğrultusunda teknolojinin olumlu ve olumsuz yönleri açıklanmıştır. Teknolojiyi kontrollü kullanmanın sosyal hayat üzerindeki etkisi ders kitabında “*Teknolojiyi kontrollü kullanmayan insanlar teknoloji bağımlısı haline gelebilirler. Teknoloji bağımlıları sosyal hayattan ve toplumsal ilişkilerden uzak kalmayı tercih ederler. Bu nedenle televizyonu, genel ağ bağlantılı telefonları ve bilgisayarları kontrollü bir şekilde kullanmayı öğrenmeliyiz. Sosyal medya kötü niyetli insanların da sık kullandığı ir teknolojidir. Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlar insanlarda şiddet ve saldırganlık duyguları uyandırabilir.*”(s.96). Açıklaması ile belirtilmiştir. Bu açıklamada teknoloji bağımlılığının insanı sosyal hayattan uzaklaştırdığına değinilerek teknolojiyi kontrollü kullanma becerisi bir başka ifadeyle öz denetim becerisinin teknoloji bağımlılığını ortadan kaldıracağı anlatılmaya çalışılmaktadır.

Ders kitabında yer alan ikinci ifade de sosyal medyanın olumsuz bir özelliği belirtilerek öğrenciye eğer sosyal medyayı kullanacaksa hem kullanıcı olarak hem de sosyal medya paylaşımları ile ilgili olarak dikkatli olması gerektiği vurgulanmaktadır. Sosyal medyada paylaşımlar konusunda öz denetim becerisi ön plana çıkmakta olup öğrenci öz denetim becerisi ile oluşturacağı oto kontrol mekanizması sayesinde bilinçsiz ve zararlı paylaşımlardan uzak kalması amaçlanmaktadır. Ders kitabında aynı parçada teknolojinin bilinçsiz kullanımının kişiler arasındaki iletişimin azalmasına etkisi anlatılarak “*İnsanlar misafirliğe gittikleri evlerde bile sosyal medya hesaplarını kontrol etmekte, cep telefonlarıyla oyun oynamakta, videolar izlemektedir. Aynı evde yaşayan insan dahi teknolojinin bilinçsiz kullanımından dolayı birbirleriyle yeterince vakit geçirememektedir. Sosyal medya hesaplarını sık sık kontrol eden bir öğrencinin ders çalışma, bir yetişkinin iş yapma verimi azalmaktadır.*”(s.97). İfadesi ile teknolojinin bilinçsiz kullanımının öğrenci hayatına olumsuz etkisi doğrudan verilmiştir. Öz denetim becerisi bu noktada yer alarak öğrencinin, yetişkinin ne kadar, nasıl ve hangi oranda hareket etmesi gerektiğini belirleyecek beceri olarak öğrenciye verilmeye çalışılmıştır. Teknolojinin insan yaşamındaki yeri ders kitabında belirtilerek “*...hem sosyalleşme hem de teknolojiden vazgeçmek mümkün değildir. Bu ikisi arasındaki dengeyi iyi kurabilirsek teknolojinin yaşamımız üzerindeki olumsuz etkilerinden korunabiliriz.*”(s.98). Bu dengeyi kurmada etkili olacak olan beceri öz denetim becerisi olup öğrencinin hem teknolojiden uzak kalmaması hem de teknoloji bağımlısı olmaması hedeflenmektedir. Teknolojinin insan yaşamındaki yeri incelendiğinde teknolojinin bazı olumsuz yönlerini öz denetim becerisi ile yok edilebileceği vurgulanmaktadır.

Sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabı Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı “Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.” Kazanımı ile öğrencilerin sanal ortamda bilinçli ve sorumlu olarak bir başka ifade ile öz denetimlerini sağlayarak hareket etmeleri belirtilmektedir. Sanal ortamı güvenli kullanmanın önemine dikkat çekilerek “sanal kimlik hırsızlığı, güvenli genel ağ kullanımı ve mesafeli alışveriş” kavramları ile ilgili bilinçli ve sorumlu hareket edilmesi belirtilmektedir. Güncel basında sık olarak gündeme gelen sanal ortamda güvenli hareket edilmesi ile ilgili öğrencilerin farkındalık düzeyleri yükseltilmesi beklenmektedir.

Sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabı Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı “Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.” Kazanımı ile bilim insanlarının özellikleri verilerek onların öz denetimleri sayesinde başarılı oldukları anlatılmaktadır. Yerli ve yabancı (Albert Einstein, Isaac Newton, Aziz Sancar) bilim insanlarının hayatlarından örneklerle öğrencinin hem bilim insanlarının özelliklerini kavramaları onları örnek almaları hedeflenmiş hem de onların öz denetim becerisine sahip oldukları verilmiştir. Öz denetim becerisi olan bireyler disiplinli, sistematik çalışırlar, kararlı olurlar, zorluklar karşısında vazgeçmeyen özelliğe sahip olmaları nedeniyle bilim insanları öğrencilere örnek olarak gösterilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

2018 yenilenen ders programları kapsamında sosyal bilgiler dersi becerileri arasında yer alan öz denetim becerisinin Sosyal Bilgiler 4. ve 5. sınıf ders programı ve ders kitaplarında nasıl yansıtıldığını ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışmada öz denetim becerisi 4. ve 5. sınıf düzeylerinde iki öğrenme alanında yer almaktadır. 4. sınıf ders programında Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında dört kazanımda, 5. sınıf ders programında Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında üç kazanımda öz denetim becerisi doğrudan ya da dolaylı olarak verilmiştir. Öz denetim becerisi sosyal bilgiler

programında kazandırılması gereken 27 temel beceriden biri olarak yer alırken 2018 yılında yenilenen ders programlarında temel değerlerden biri olarak yer almaktadır. Dolayısıyla öz denetim sosyal bilgiler dersi programı özelinde beceri olarak, tüm ders programlarında da temel kök değerlerden biridir. Bu bağlamda farklı dersler bazında öz denetim değerinin ders kitaplarına yansımaları ile ilgili çalışmalarda bulunmaktadır. Taneri (2022) öz denetim değerinin ilkökul dördüncü sınıf insan hakları yurttaşlık ve demokrasi ders kitabında bulunma durumunu incelediği çalışmasında öz denetim değerinin her ünite de metinlerde bulunduğunu ancak bu değere kitapta doğrudan ifadelerde değil de dolaylı olarak yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Topaloğlu (2022) hayat bilgisi ders kitaplarında değer olarak öz denetimin yer verilme durumunu incelemiş ve 1.,2. ve 3. Sınıf düzeyleri ders kitaplarında öz denetim değerinin yeterli düzeyde yer almadığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Yıldırım (2022) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde kök değerlerin bulunma durumunu ve öğretmen görüşlerine göre incelediği çalışma sonucunda ders kitabındaki metinlerde öz denetimi en az geçen değerlerden biri olarak tespit etmiştir. Öğretmenlerin görüşlerinde de öz denetim değerlerine daha fazla yer verilmesi gerektiği yönünde olmuştur. Ülker ve Ünal (2022) kök değerleri sosyal bilgiler ders kitaplarında Çetin, Mutluoğlu, Yazlık ve Erdoğan (2021) ortaöğretim matematik ders kitaplarında yer alma durumlarını dokuzuncu sınıf düzeyinde inceledikleri çalışmada en az yer alan değerlerden biri olarak öz denetim değeri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan çalışmalarda değer olarak öz denetime ders kitaplarında yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşıldığı görülmektedir. Aslında öz denetim hem değer olarak hem de beceri olarak öğrencinin yaşamında oldukça önem taşımaktadır.

Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders programındaki öz denetim becerisinin ders kitabında öğrencinin istek ve ihtiyaç kavramlarını ayırt ederek bilinçli olarak davranış gösterilmesinin sağlanması hedeflenmektedir. Sosyal bilgiler ders programında öz denetim becerisinin kitapta doğrudan verildiği konu “Ayağımızı Yorganımıza Göre Uzatalım” başlığı altında yer alan örnek olayda verilmiştir. Ders kitabında yer alan konuda isteklerin sınırsız olmadığı küçük yaşlarda öğrenilmesi gerektiği vurgulanmakta olup örnek bütçe hazırlanılarak ihtiyaçların öncelikli olanlarının karşılanması belirtilmiştir. Günümüzde çok sayıda istekte bulunulabilir ancak bunların gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Bu noktada öz denetim becerisi ile birey isteklerini analiz ederek ihtiyaçları doğrultusunda davranışta bulunması gerekmektedir. Sosyal bilgiler dersinin amaçları bilinçli ve sorumlu vatandaş yetiştirmek olarak değerlendirildiğinde bilinçli tüketici davranışlarına sahip olmak gerekmektedir. Öz denetim becerisine sahip bireyler israf etmeme konusunda duyarlı olmaları ders programının hedeflerinden birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda israfın önemini dikkat çekmek için ders kitabında israfı ilgili farklı örneklere yer verilmiştir. Uçar (2019) ilkökul 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kök değer olarak öz denetim, davranışları kontrol etme olarak ifade edilmektedir.

Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders programı ve ders kitabında öz denetim becerisi Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında yer almaktadır. Özellikle teknolojinin toplum hayatı üzerindeki etkisini yer verilen ders kitabında teknolojinin kontrollü kullanımı anlatılmaktadır. Teknoloji bağımlılığının insanı toplumsal yaşamda yalnızlaşmaya dolayısıyla bireylerin mutsuz olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle teknolojiyi faydalı olarak ve aşırıya kaçmadan kullanmak gerekmektedir. Aksel (2018) çalışmasında ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılıklarını öz denetim ve sosyal eğilimleri açısından incelediği çalışmasında anlamlı bir ilişki oluşmamış ama az da olsa öz denetim başarı ve yeterliliği oyun bağımlılığını azaltmaktadır. Gökalp, Uluçınar, Değirmenci ve Yüksel (2021) çalışmalarında öz denetim ile sorumluluk değeri arasında pozitif yönde ilişki olduğunu, cinsiyet açısından kız öğrencilerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde öz denetim becerisine ve sorumluluk değerine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çutuk (2020) üniversite öğrencilerinin özdenetimleri ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi araştırmış ve öz denetimin yüksek olan öğrencilerin internet bağımlılığının da ters oranda düşük olduğunu belirlemiştir.

Tanrikulu (2019) öz-denetimin ergenin internet bağımlılık düzeyi üzerinde kritik psikolojik faktör olduğu ve ergenlerin öz-denetim becerilerinin internet bağımlılığını güçlü bir şekilde etkilediğini belirlemiştir. Dolayısıyla öz denetim becerisinin kazandırılması önem taşımaktadır. Günümüzde sosyal medya herkes tarafından kullanılan geniş kitlelere ulaşan teknolojik iletişim araçlarından biri olarak değerlendirildiğinde ders kitabında sosyal medyanın dikkatli kullanımı belirtilerek paylaşımlar konusunda bilinçli hareket edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Sanal ortam günümüzde insan yaşamının bir parçası olarak değerlendirildiğinde sanal ortamı kullanmanın kuralları ders kitabında verilmiştir.

Özdenetim, kalıcı olarak değer verilen hedefler ile anlık olarak daha ilgi çekici hedefler çatıştığında düşüncelerin, duyguların ve eylemlerin kendi inisiyatifimizle düzenlenmesidir (Duckworth, Taxer, Winkler, Galla & Gross, 2019). Bir başka ifade ile öz denetim karar çatışması yaşanıldığında kişinin hangi alanı tercih etme durumundaki düşüncesi olarak da ifade edilebilir. Örneğin ders çalışma ve sosyal medya kullanma arasında kalan öğrencinin hangisi eylemi yapmayı tercih etmesi öz denetim ile belirlenebilecek bir durumdur. Öğrenciden beklenen bu istek çatışmasında ders çalışması iken her öğrenci de bu durum gerçekleşmemektedir denilebilir. Çünkü sosyal medya öğrenci için daha ilgi çekici ve kolay bir eylem olarak algılanmaktadır. Öz denetim becerisi geliştirilmesi ile öğrencinin sosyal medya yerine ders çalışmayı tercih etmesi kararını vermesini sağlamalıdır.

Ders kitabında bilim insanlarının ortak özelliklerinden hareketle öz denetim becerisi verilmeye çalışılmıştır. Bilim insanlarının özelliklerinden birisi öz denetim becerisine sahip olmaları ve bu beceri ile başarılı çalışmalar yapmalarıdır. Dünyada ve ülkesinde yaptığı bilimsel çalışmalar ile öğrencilere örnek rol model oluşturularak bu becerinin kazandırılması hedeflenmiştir denilebilir. 5. Sınıf matematik ders kitabını değerler açısından inceleyen Sayın, Orbay ve Şam (2019) öz denetim değerine 12 kez yer verildiğine ulaşmıştır. Kişinin kendi davranışlarını kontrol etmesi öz denetim değeri ile ifade edilmiştir.

Değer bağlamında öz denetim kavramı ile ilgili farklı derslerde yapılan çalışmalar (Uçar, 2019; Taneri, 2022; Özdemir, 2022; Karaca ve Uzunkol, 2022) incelendiğinde öz denetimin bütün derslerde yer alması öz denetimin öğrencilere kazandırılması gereken önemli bir beceri ve değer olarak değerlendirilebilir. Çünkü öz denetim bütün bireylerin sahip olması ve hayatının her alanında kullanması gereken bir beceri ve değerdir. Bireylerin yaşamlarında karar alma süreçlerinde, davranışlarını, tutumlarını belirlemede öz denetim bir kişinin olmazsa olmaz özelliklerinden biridir. Öz denetimi yüksek bireyler hayatlarında başarılı olmaktadır. Bu bağlamda özellikle öğrencilerin öz denetimlerinin yüksek olması internet veya bilgisayar oyun bağımlılığı gibi ders çalışmayı engelleyici risk faktörlerinin azalmasını sağlayabilir. Kuhnle, Hofer ve Kilian (2012) öz denetim ile okul notları, ders çalışmayı sürdürme ve hayat dengesi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Öz denetimin okul notları ve ders çalışmayı sürdürmeyi sağlamada etkili olduğunu, ayrıca öz denetim sadece akademik başarıyı değil hayatın akışı ve dengesi üzerinde motivasyonu sağladığını ifade etmişlerdir. Çalışmanın değişkenler birlikte değerlendirildiğinde ergenler üzerinde kişilik oluşturmada öz denetimin önemli bir rolü bulunduğu dikkat çekmektedirler.

İnsan yaşamında dengeli ve tutarlı hareket etmeyi gerektiren öz denetim becerisi, sosyal bilgiler dersinin amaçlarından olan iyi ve sorumlu vatandaş oluşturmak için hem ders programında ve kazanımlarda hem de ders kitabında yer aldığı görülmektedir. Programda bireyin günlük yaşamında önemli bir rolü olan öz denetim becerisine yeterli düzeyde yer verildiği söylenemez. Sadece 4. ve 5. sınıf düzeylerinde birer öğrenme alanında bu beceriye yer vermek yerine 4. sınıftan 7. sınıfa kadar daha fazla öğrenme alanında konu içeriklerinde daha geniş olarak öz denetim becerisine yer verilmelidir. Sosyal bilgiler ders programında beceriler öğrenme alanları başlığı altında kazanımlardan önce beceriler ifade edilmektedir. Ancak hangi becerinin hangi kazanımla doğrudan ilişkili olduğuna yer verilmemiştir. Kazanımlar ve ilgili beceriler doğrudan belirtilerek verilmelidir. Hangi kazanımda hangi becerinin kazandırılacağı ifade edilmelidir. Programda öz denetim becerisi ifadesi 4. sınıf ders kitabında sadece bir konuda doğrudan verilmektedir. Beşinci sınıf ders kitabında ve diğer konularda dolaylı olarak bu beceri yer almaktadır. Öğrenci konunun içindeki anlamdan yola çıkarak öz denetim becerisine ulaşması hedeflenmiştir. Öz denetim becerisine konularda doğrudan daha fazla yer verilmelidir. Programın metninde becerilerin nasıl kazandırılacağına ilişkin açıklamalar bulunmamaktadır. Becerilerin nasıl kazandırılacağına ilişkin olarak öğretmenlere her bir beceri için örnek olacak niteliğinde açıklama verilmelidir. Öz denetim becerisinin kazandırılması ile ilgili nitel ve nicel çalışmalar yapılarak konunun farklı yönlerden incelenmesi sağlanabilir. Öz denetim becerisine ilişkin eylem araştırması olarak yapılacak bir çalışma ile ilgili becerinin uygulama süreci incelenebilir.

Kaynakça

- Aksel, N. (2018). *Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ile öz denetim ve sosyal eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ordu.
- Arslan, E. (2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51, 395-407.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Bertams, A. (2012). How minimal grade goals and self-control capacity interact in predicting test grades. *Learning and individual differences*. 22 (6), 833-838.
- Can, A. A. ve Öztürk, E. (2018). Müzik öğretmeni adaylarının öz-denetim düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(3), 2025-2038.
- Çetin, İ., Mutluoğlu, A., Yazlık, D.Ö. ve Erdoğan, A. (2021). Ortaöğretim dokuzuncu sınıf matematik ders kitaplarının kök değerler çerçevesinde incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(2), 715-732.
- Çutuk, A. Z. (2020). Üniversite öğrencilerinde öz denetim ile internet bağımlılığı ilişkisi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10 (3), 854-863.
- Demirel, G. (2022). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan kök değerler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bartın.
- Duckworth, A. L., Schulman, E. P., Mastrorarde, A.J., Partrick, S.D., Zhang, J., & Druckman, J. (2015). Will not want: Self control rather than motivation explains the female advantage in report card grades. *Learning and Individual Differences*, 39, 13-23
- Duckworth, A. L., Taxer, J. L., Eskreis-Winkler, L., Galla, B. M., & Gross, J. J. (2019). Self-Control and Academic Achievement. *Annual review of psychology*, 70, 373-399.
- Duyan, V., Gülden, Ç. ve Gelbal, S. (2012). Öz denetim ölçeği: Güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(1), 25-38.
- Gazi, Z., Aksal, F., Öznacar, B. ve Dağlı, G. (2015). Öğretmen adaylarının yansıtıcı ürün dosyası hazırlamada öz denetim ve bilgi yönetiminin etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 60 - 72.
- Gökcalp, A., Uluçınar, U. , Değirmenci, N. ve Yüksel, K. (2021). Öz denetim ile sorumluluk arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 715-726.
- Karaca, D. ve Uzunkol, E. (2019). İlkokul matematik ders kitaplarının içerdiği değerler bakımından incelenmesi. *Internaional Journal of Education*, 5(2), 55-71.
- Karataş, M. ve Duyan, V. (2020). Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatı'nda çalışan polis teşkilatı mensuplarında öz denetim ve sosyal sorun çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9 (2), 302-315.
- Kendir, S. (2021). *Üniversite hazırlık sınıfı öğrencilerinde öz denetim, dürtüsellik, akıllı telefon bağımlılığı ve obezite arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Keskin, Y. (2019). Sosyal bilgiler programı tarihi ve güncel gelişmeler. Çelikkaya, T. ve diğerleri (Ed.). *Yeni program ve ders içeriklerine göre sosyal bilgiler öğretimi I* içinde. (s. 1-41) Ankara: Pegem Akademi.
- Kuhnle,C., Hofer, M., & Kilian, B. (2012). Self-control as predictor of school grades, lifebalance, and flow in adolescents. *British Journal of Educational Psychology*, 82(4), 533-548.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> adresinden 07/04/2020 tarihinde erişilmiştir.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*, Sage.
- Özdemir, A. (2022). *Ortaöğretim İngilizce ders kitaplarının kök değerler bağlamında incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sapancı, A. (2022). *Annelerin yaşam projelerinin gözaltındaki çocukların öz denetimine etkileri: yaşam amacının kritik rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, E. (2019). *İlkokul sosyal bilgiler 5 ders kitabı*. Ankara: Anadol Yayıncılık.
- Şubaş, R. (2018). *Okul öncesi öğretmen adaylarının öz-denetimleri ve öğretmen özyeterlik inançları arasındaki ilişkinin bazı değişkenlerle incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, G.F. (2018). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Taneri, A. (2022). Öz denetim değerinin insan hakları yurttaşlık ve demokrasi ders kitabı metinlerinde bulunma durumunun incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 590-599.
- Tangney, J. P., Baumeister, R. F., & Boone, A. L. (2004). High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades, and interpersonal success. *Journal of Personality*, 72(2), 271-322.
- Tanrıkulu, M. (2019). *Ergenlerde internet kullanımı ve bağımlılığıyla ilişkili faktörler: bağlanma, öz-denetim ve algılanan sosyal destek*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tay, B. (2017). 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırması. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 461-487.
- Tonga, D. (2019). Özdenetim. Aksoy, B., Akbaba, B. ve Kılcan, B. (Ed.) *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi* içinde. (s. 431-444) Ankara: Pegem Akademi.
- Topaloğlu, S. (2022). *Hayat bilgisi ders içeriklerinin temel yaşam becerileri ve değerler bakımından analizi ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Turan, S. (2018). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe sözlük II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tüysüz S. (2019) *İlkokul sosyal bilgiler 4 ders kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık.
- Uçar, H.F. (2019). *İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında değerler eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ulaş, H. A., Epçaçan, C., Sökmen, Y. ve Yasul, F., A. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının öz denetim beceri düzeyleri ile üst biliş farkındalık düzeyleri arasındaki ilişki. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 15, 134-148.
- Uygun, K. (2018). Sosyal bilgiler programı ve yapılandırmacılık. Çalışkan, H. ve Kılcan, B. (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (53-86) içinde, İstanbul: Lisans.
- Ülker, G. ve Ünal, F. (2022). Kök değerlerin sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma durumlarının incelenmesi. *Turkish Studies - Education*, 17(4), 855-871.
- Yakut, S. (2019). Üniversite öğrencilerinde öz-denetim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(65), 1409-1418.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, B.K. (2022). *6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kök değerler açısından incelenmesi ve öğretmen görüşlerinin alınması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Extended Abstract

Self-control skill is one of the fundamental skills included in the social studies curriculum and textbooks. The aim of this study is to examine the self-control skill in social studies curricula and textbooks. In line with this aim, the following questions have been investigated:

In which learning areas and learning outcomes does self-control skill appear in the social studies curriculum? How is self-control skill presented in social studies textbooks? The research has been conducted using qualitative research method. Data have been obtained through document analysis, one of the qualitative research techniques.

As a data source, the social studies curriculum (2018) of the Ministry of National Education and a textbook published by a private publishing house for 4th-5th grade level have been used. The textbooks used are those taught in the 2019-2020 academic year. These books were selected due to their easy accessibility, as they were the textbooks taught in the researcher's own school. Since the self-control skill is included in the 4th and 5th grade curriculum, textbooks for these grades were selected. The data have been explained through descriptive analysis. Content analysis aims to reveal the hidden meanings and messages intended to be given in texts or transcripts by following a certain systematic approach and presenting them in concepts and categories.

In this study aimed at revealing how the self-control skill, which is among the skills of the social studies course in the 2018 renewed curriculum, is reflected in the social studies 4th and 5th grade curriculum and textbooks, the self-control skill is included in two learning areas at the 4th and 5th grade levels. In the 4th-grade curriculum, self-control skill is directly or indirectly given in four learning outcomes in the Production, Distribution and Consumption learning domain, and in the 5th-grade curriculum, it is directly or indirectly given in three gains in the Science, Technology and Society learning domain.

The self-control skill, which is included in the 4th-grade social studies curriculum, aims to ensure that the student behaves consciously by distinguishing between the concepts of desire and need in the textbook. The subject in which self-control skill is directly given in the social studies curriculum is given in the example case under the heading "Let's Adjust Our Foot According to Our Quilt." In the topic in the textbook, it is emphasized that desires are not unlimited and that it should be learned at a young age. It has been stated that the priority needs will be met by preparing a sample budget. With self-control skill, individuals should act in line with their needs by analyzing their desires. When the goals of the social studies course are evaluated as raising conscious and responsible citizens, it is necessary to have conscious consumer behavior. Individuals with self-control skills are one of the objectives of the curriculum to be sensitive to not wasting. In this context, different examples related to waste have been included in the textbook to draw attention to the importance of waste.

Self-control skill in the 5th-grade social studies curriculum and textbook is included in the Science, Technology and Society learning domain. In the textbook, which especially mentions the effect of technology on social relations, the controlled use of technology is explained. Technology addiction causes individuals to become isolated in social life and accordingly unhappy. Therefore, it is necessary to use technology advantageously and without exaggeration. In the study by Aksel (2018), it is concluded that as the self-control success and self-control competencies of middle school students increase, their digital game addiction levels decrease slightly, and there is a positive relationship between self-control and addiction. Therefore, acquiring self-control skill is important. When social media is considered as one of the technological communication tools used by large masses, it is stated in the textbook that social media should be used carefully and that conscious action should be taken regarding sharing. When the virtual environment is evaluated as a part of human life today, the rules of using the virtual environment are given in the textbook. Self-control skill has been attempted to be given based on the common characteristics of scientists. One of the characteristics of scientists is that they have self-control skills and are able to conduct successful work with this skill. It can be said that the aim is to provide this skill by creating exemplary role models for students through scientific studies conducted in the world and in their country.

When all the learning outcomes related to self- control skills and the content in the textbooks are evaluated, it can be expressed that the social studies course is moving towards realizing the ideal of being a good and responsible citizen that it aims to create. Self- control skill requires balanced and consistent behavior in human life. In this context, it is important for the self- control skill to be included in the social studies curriculum.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

